

A jogszolgáltatás

Irta: Dr. SZEGHŐ IMRE

Az 1918. év december 1-én megtartott albaiuliai nemzetgyűlés kimondotta Transzilvánia, Banat és a románok által lakott magyar részek egyesülését Romániával. Az egyesülés után a régi magyar részekben az új román impérium legfőbb szerve a Kormányzótanács — Consiliul Dirigent — lett. A Kormányzótanács 1919 január 24-én adta ki első dekrétumát, törvényrendeletét, amely kimondja, hogy az 1918 október 18. előtt hozott összes törvények, rendeletek és szabályrendeletek ideiglenesen továbbra is érvényben maradnak. Eredetileg tehát az összes régi magyar törvények hatályát fentartották és a lefolyt 18 év alatt fokozatosan léptették életbe azt a rengeteg változtatást, amely ma már egészen mássá tette az igazságszolgáltatást, mint amilyen az impériumváltozás előtt volt és régi törvényeink zömét új, a legtöbb esetben egészen új alapokon álló jogszabályokkal helyettesítették.

Egy rövid cikk szűkreszabott kereteiben persze nem vállalkozhatunk arra, hogy akár csak vázlatosan is kiterjeszkedhessünk minden változásra és ujitásra, ami jogi életünkben az utolsó két évtizedben lefolyt. Ehhez egy egész könyv anyaga is kevés volna. Csak néhány legfontosabb és legalapvetőbb ujitásra van alkalmunk rámutatni.

Az új közjog

Minden államváltozás természetesen a közjogot cseréli ki tökéletesen, mert hiszen az egyik állam közjoga helyébe a másik államé kerül. Románia és Magyarország közjoga még jellegében is teljesen elütő. Magyarországon külön alkotmánytörvény sohasem volt, a közjogi vonatkozású törvények összessége képezte a magyar alkotmányt. Ennek gyökere mélyen visszanyúlik a régi feudális korba, minden betűjét történelmi szellem lengi át, a magyar felsőház még ma is főrendiház, vagyis a rendi idők egyik késői maradéka és a történelmi idők kegyelete éppen közjogi téren még ma is meghagyta a régi privilégiumok némi maradékát.

Ezzel szemben Romániában egységes alkotmánytörvény van, amely a régi törvényektől elütő, különleges feltételek

mellett és speciális alkotmányozó országgyűlés u. n. Constituante által megalkotott alaptörvény. Nagyrománia mai alkotmányát 1923-ban iktatták törvénybe. Alapelvei a monarchikus államforma, a nemzetsuverénitás elve, a népképviselés, amely nemcsak az országgyűlése, hanem a szenátust is választja bizonyos hivatalbeli és törvényszerinti szenátorokon kívül és az általános, titkos választójog. További elvei a nők egyenjogosítása (6. §), az idegenek naturalizálása (7. §), az ingatlanok általjának közérdekű munkálatokra való igénybevehetése (17. §), az általaj nacionalizálása (19. §), a köztulajdon (20. §), a termelő tényezők védelme (21. §), a sajtóvétségek feletti ítélkezés (26. §), a szenátus összetétele (72. §), a törvényhozási tanács (76. §), a miniszterek felelőssége (98. §), az alkotmány és törvényellenes miniszteri rendeletek vagy intézkedések által az egyeseknek okozott károkért az állam kármegtérítése (90. §), a bíróságoknak a közigazgatási viszonyokból származó jogok elismerésére való felhatalmazása (99. §), a törvények alkotmányos voltának a semmitőszék általi megítélése (103. §), a közigazgatási hatásköri viták és a jogtalan közigazgatási tényekért adandó kártérítés (101. §), a nemzetvédelmi tanács (122. §), a hivatalos nyelv (126. §), az ostromállapot (128. §), az alkotmány módosítása (129., 130. §-ok) — tekintetében.

Egészen újak végül a XIII. cikk átmeneti és kiegészítő rendelkezései, nevezetesen a 131. §-nak az egyes agrártörvényeknek alkotmányi jelleggel való fentartására, a 132. §-nak az ókirályságbeli, besszarábiai és bukovinai erdők kisajátítására, végül a 133. §-nak az idegenek naturalizálására vonatkozó rendelkezései.

Megjegyezzük, hogy az alkotmánytörvény nem vette át az 1918 december 1-iki albaiuliai nemzetgyűlés határozatait, illetve e határozatok első pontját, amely a kisebbségi nemzeteknek önkormányzatot helyezett kilátásba, saját nyelvén, saját közigazgatással, a saját kebeléből vett egyének által. Az eltelt idők mindinkább eltértek az 1918. évi kifejezetten demokratikus korszellemtől. Mai közjogunk, ha nem is ismer kisebbségi autonómiát, viszont elvileg az állam minden polgárát egyenlőnek ismeri el. Az újabb politikai áramlatok még ennek a jogegyenlőség elvének sem kedveznek és arra törekcsenek, hogy a román-faj szupremáciájának elvét közjogi-lag biztosítsák.

A földreform

Alkotmányjogi jellege volt az új impérium első éveiben végrehajtott radikális földreformnak, amely az összes nagybirtokokat kisajátította, illetve csak egy kis részt hagyott meg belőlük és az elvett területeket kiosztotta a földművelő

parasztok között. Ennek a földreformnak szociális jelentőségét mindenkinek el kell ismernie. Természetes, hogy az ország magyar lakossága között ez a reform a lehető legnépszerűtlenebb volt, mert hiszen ezeken a területeken a földbirtokosok zöme a magyarság köréből került ki. Népszerűtlenné tette a reformot az is, hogy a kulturális, iskolai és egyéb kisebbségi közintézmények földbirtokait sem vette ki a földosztás alól, másrészt az a körülmény, hogy az elvesztett területekért nem adtak reális ellenértéket, hanem kötvényeket, amelyek árfolyamértéke mélyen a névérték alatt alakult ki.

A konverzió

Közjogi jelentőségű törvényhozás volt a konverzió is, amelyet több egymásután következő törvény szabályozott, minthogy az első törvényt a Semmitőszék alkotmányellenesnek jelentette ki. Kiinduló pontja az, hogy néhány év előtt a konjunktura idején olyan magas kölcsönkamatok voltak, amelyek a városi és mezőgazdasági ingatlanokat súlyos adósságokkal terhelték meg és ezek a tartozások a leromlott gazdasági viszonyok mellett nem voltak rendezhetők. A konverzió tehát a földbirtokosok és háztulajdonosok tönkrementjét akarta kivédeni, egyrészt a tartozások törvényes csökkentésével, amely azonban csak fakultatív és a hitelezők beleegyezésétől függ, másrészt a tartozások hosszúléjárata törlesztéses kölcsönökké való kényszerű konverziójával.

A magánjog

A magánjog terén alapvető változás nem történt, minthogy a csatolt területen megmaradt hatályban a régi osztrák polgári törvénykönyv, illetve a volt magyar részekén a magyar magánjog. Az új egységes román polgári törvénykönyv most áll kodifikálás alatt s annak több fejezete el is valószínű azonban, hogy még évekig tart, amíg teljesen elkészül és életbe lép. Így tehát csak egyes részletkérdések szenvedtek módosítást. Megemlíthetjük ezek közül a háboruban eltűntek holttányilvánítására szóló törvényt, továbbá a hitbizományok eltörlését.

A Carol kodexek

Ezzel szemben most, újévkor cserélődött ki teljesen büntetőjogunk, minthogy ekkor lépett életbe az új, egységes román büntető törvénykönyv és büntető perrendtartás az ország egész területén. Meg sem kíséreljük azt, hogy két hatalmas törvénykönyvet kivonatosan is ismertetni próbáljunk egy rövid cikkben. Csak éppen megjegyezzük, hogy az anyagi büntetőjog a hármass felosztást követi (büntettek, vétségek, kihágások). Büntetteket képeznek többek között a gyilkosság,

rablás, felségsértés, kémkedés, hűtlenség, lázadás, az állam elleni bűncselekmények egész sorozata. Ezzel szemben a lopás, csalás, sikkasztás és vagyonelleni deliktumok vétségek maradnak akkor is, ha bármily magas az értékhatár. Az új törvényalkotók álláspontja ugyanis az volt, hogy a magyar büntetőtörvény a gazdag társadalmi osztályok indokolatlan szolgálatában állott akkor, amikor olyan bűncselekményeket, amelyek lényegük szerint vétségek, bizonyos értékhatár túllépése esetén büntetteknek nyilvánítottak. Az új büntetőtörvénykönyv ismeri a feltételes szabadonbocsátást, a fiataalkorúak különleges elbánását, a büntetések enyhítését rendkívüli enyhítő körülmények esetén s általában a világ legmodernebb büntető törvénykönyvei között foglal helyet. Halálbüntetés nincsen, viszont talán egyetlen kifogásolható része az, hogy a fegyház, illetve kényszermunka embertelenül szigorú büntetési nem lesz. A mi fegyházaink olyan szigorúak lesznek, amilyenekkel egész Európában sehol sem találkozhatunk. Ezzel szemben a fegyház lényegesen enyhébb intézmény lesz, mint amilyen eddig volt, minthogy a foglyok több kedvezésben és humánusabb elbánásban részesülnek, mint eddig.

A büntető perrendtartás főleg az ókirályságbeli törvényt vette alapul, de azt mindenben átalakította a modern kor követelményei szerint. A büntettek az esküdtszékek hatáskörébe tartoznak, amelyek újévtől kezdve ismét az ország egész területén megkezdték működésüket. Az ő elbírálásuk alá tartozik a sajtóvétségek zöme is. Vétségek és kihágások esetében a törvényszékek és járásbiróságok ítéleznek. A nyomozás, vizsgálat, vádalahelyezés a regátbeli rendszer szerint folyik le, amely azonban nálunk sem ismeretlen, mert a büntető eljárásnak ez a része évek óta nálunk is az ókirályságbeli törvény szerint ment végbe.

Mindössze csak azt akarjuk megemlíteni, hogy a legmodernebb bűnvádi perrendtartás is hiányos mindaddig, amíg egyes különleges törvények érvényben maradnak és ezek viszont egészen elavult rendelkezéseket tartalmaznak. Így pl. az elmúlt két évtizedben számos olyan törvényt léptettek nálunk életbe, részint már meglévő ókirályságbeli törvények hatályának kiterjesztése, részint pedig új unifikált törvények életbeléptetése útján, amelyek azt az intézkedést tartalmazzák, hogy a közigazgatási vagy szakmabeli nyomozó közegek által fölvetett ténymegállapító jegyzőkönyvekkel szemben ellenbizonyításnak helye nincsen, azokat a bíróság nem mérlegelheti szabadon, hanem zsinórmértékül köteles elfogadni. Így áll az a furcsa helyzet, hogy pl. az ítélőtábla a törvényszékek rendelkezéseit hatályon kívül helyezheti, de nem nyulhat hozzá egy vámtisztviselő, vagy rendőrségi közeg jegyzőkönyvéhez. A ténymegállapításnak ez az abszolút hatálya nem-

csak a mi transzilvániai jogunkban volt ismeretlen és ennél fogva nekünk szokatlan, de ellentétben áll az új román büntető perrendtartás alapelveivel is. Remélhető tehát, hogy előbb-utóbb ezen a téren is változás fog beállani.

A kereskedelmi jog

A jövődő egységes román kereskedelmi törvény ugyan csak most van a megalkotás folyamatában, úgy hogy egyelőre nálunk a régi magyar kereskedelmi törvény van még érvényben. Egyes különleges törvényeket persze ezen a téren is alkottak. Így legutóbb lépett életbe az egységes váltótörvény és csekk törvény. Mindkettőnek alapja a nemzetközi konferenciákon elfogadott törvény-minta, úgy hogy e két törvényágazatban nemcsak országos, hanem nemzetközi unifikálás történt. Csupán a váltó peresítésére vonatkozó fejezet az, amelynek megalkotását a genfi nemzetközi váltójogi bizottság az egyes államok önálló hatáskörébe utalta. Új váltótörvényünkben a váltó behajtását a 61—65. szakaszok szabályozzák, amelyek a váltót végrehajtható okirat hatályával ruházzák fel és azt külön perlés nélkül végrehajthatóvá teszik. Ez a páratlanul szigorú rendelkezés már eddig is a váltóforgalom nagymérvű csökkenésére vezetett, ámbár nem lehet tudni, hogy mennyiben részes ebben a váltótörvény és mennyiben a hiteléletnek az általános gazdasági válság által okozott pangása.

Új törvény szabályozza a kereskedelmi és iparkamarák működését; van új tőzsdetörvényünk; megváltozott a cégjegyzési eljárás, amennyiben a törvényszéki céghivatalokon kívül most már a kereskedelmi és iparkamarák hatáskörébe is tartozik a cégjegyzés. Új törvény szabályozza a mértékhiitelesítést, ezek a szabályok azonban a multhoz képest különösen technikai téren, nem jelentenek haladást. Egész sorozata a törvényes rendelkezéseknek foglalkozott a külföldi fizetésekkel, valamint a behozatal és kivitel kérdéseivel. A nemzetközi gazdasági válság által az egyes államokra rákényszerített autarchikus berendezkedést nem sikerült a legszerencsésebben megoldani. A változó kormányok igyekeztek maguknak minél nagyobb befolyást biztosítani. Ez tette lehetővé azt, hogy a szabad verseny kizárásával egyes csoportok monopolizálták a külkereskedelmet, megkárosítva a nagyközönséget és az államot egyaránt. Megemlíthetjük az energiatörvényt, az új bányatörvényt és a nemzeti iparpártolásról szóló törvényt.

A pénzügyi jog

Teljesen új törvény az adótörvény. Szerkezetében sokkal egyszerűbb és világosabb, mint a régi magyar adótörvények

tömkelege volt. A háboru előtti magyar pénzügyi jog alapját még az osztrákoktól átvett adótörvény képezte, amelyet számos kiegészítés és pótlás tett egésszé. Viszont ez az adórendszer évtizedeken át változatlanul megmaradt úgy, hogy minden bonyolultsága mellett is átment a köztudatba. Ezzel szemben hiába alkották meg részletesen és technikailag jól a román adótörvényt, divatba jött az, hogy minden egyes költségvetési évben újabb novellákkal és módosításokkal változtatnak rajta, úgy hogy ma már a pénzügyi jogszabályok ismét olyan bonyolultak és olyan nagyszámu jogforrásból tevődnek össze, hogy csak szakember ismerheti ki magát bennük. Az adózási kulcs, különösen az utólagos pótdók következtében meghaladja a polgárok teherbíró képességét, a törvény alkalmazása ellen is eshetnek kifogások. A bélyegtörvény és repülő-bélyegtörvény is magas tételekkel dolgozik, különösen az igazságszolgáltatást drágították meg. Transzilvánia számára teljesen szokatlan az igazságszolgáltatás menetének egyenes függővé tétele a bélyegek és taxák lerovásától. Bélyeghiány esetén a bíróság nem intézi el az ügyet. Ez a túlzott fiscalitás kétségtelenül a legjobban biztosítja a bélyegilletékek behajtását az állam részére, kérdés azonban, hogy ez az előny felér-e azzal a hátránnyal, amit a nagyközönség szenved el nemcsak azáltal, hogy szegénysorsu emberek, akik valamilyen okból nem tudnak szegénységi bizonyítványhoz jutni, úgyszólván jogsegély nélkül maradnak, de azáltal is, hogy az elkerülhetetlenül előforduló hiányos bélyegzések miatt az egyes ügyek ismételen hónapokig az irattárba kerülnek, amíg a felek rájönnek, hogy miért is akadt meg az ügyük. Békeidőkben a bíróság a bélyeghiányra való tekintet nélkül végigvezette az ügyet, legfőljebb utólag hajtották be a pénzügyi ellenőri közegek a hiányt a birsággal együtt. Ha ez a módszer fiscális szempontból kevésbé hatályos volt is, az igazságszolgáltatás menetét gyorsította és egyáltalán nem veszélyeztette az államháztartást.

Az új impérium óta a második vámtörvényünk van, a harmadik adóbehajtási törvényünk és az egyes állami egyed-
áruságok működését ismételen szabályozták.

A közigazgatási jog

Teljesen megváltozott a közigazgatás egész apparátusa és működése is. Ma is létezik vármegyei felosztás, a mai vármegye azonban egészen más, mint a régi magyar vármegye volt. A régi vármegye a legszélesebbkörü önkormányzat elvét juttatta kifejezésre. Tulajdonképpen minden megye külön kis önálló ország volt, amelyben a központi kormányzat egyedül a főispán képviselte. Innen magyarázható az, hogy régen minden osztrákellenes nemzeti ellenállás a vármegyék-

től indult ki. Az egyesülés óta jelenleg a harmadik közigazgatási törvényünk van, a törvények maguk is sokkal szűkebb körben érvényesítik a törvényhatóságok önkormányzatát, de még ezt az önkormányzatot is megghiúsítja az időközi bizottságok (Comisia Interimară) rendszere. Ezenkívül minden kormányváltás nemcsak a főispánok, hanem az összes vezető helyeken lévő tisztviselők kicserélését jelenti. Kétségtelenül előnyben kell részesíteni azt a szisztémát, amely a közigazgatási tisztviselőket kizárólag szakhivatalnokoknak tekintti és minden kormányváltástól függetlenül meghagyja őket hivatalukban. A tisztviselői kar állandósága a közigazgatás menetének stabilizálását is jelenti. Mindezekből látható, hogy mai vármegyénk szorosán a központi kormányhatalom függvényei. Amíg a régi magyar megyékben az önkormányzat révén bizonyos családi, dzsentriuralom volt, eddig a mai megyékben központi párturalom van.

Meg kell említenünk a közigazgatási biráskodás módosulását is. A magyar jog egyfokú közigazgatási biráskodásával szemben föltétlenül előnyt jelent a mai kétfokú biráskodás. A táblai székhelyeken ugyanis ma külön közigazgatási ítélőtáblák (az előző elnevezés szerint reviziós bizottságok) működnek, amelyek felettes fóruma a legfőbb Semmitőszék. Ezek a szabályrendeletek törvényszerűségét és egyéb általános jellegű rendelkezések törvényszerűségét bírálják el, egész sereg egyéb hatáskörükbe tartozó ügyön kívül. A kormányhatóságok egyes közigazgatási jogsértő cselekményeivel szemben a rendes ítélőtáblához van közigazgatási keresetnek helye. Ennélfogva a közigazgatási biráskodás bifurkálva van.

Még csak azt említjük meg, hogy Transzilvânia közönsége általában idegenkedik a törvényegységesítéstől. Ebben nincsen igaza. Tarthatatlan állapot az, hogy az országban pl. négyféle magánjog legyen érvényben. Hogyan lehessen egy Besszarábiából ma áthelyezett bírótól megkövetelni azt, hogy holnap szakértő legyen az osztrák polgári törvénykönyvben? Az unifikálás a törvénykezés színvonalának emelését, a biráskodás gyorsítását és a jogbiztonság fokozását fogja jelenteni.